

Igazi karácsonyi ajándék

Dorothy L. Sayers (1893-1957) *Aki királynak született* című, most megjelent kötetének átlapozásakor az a nem túl tudományos kérdés fogalmazódott meg bennem, hogyan lehetséges, hogy eddig ez a könyv nem jelent meg, ezt a hangjátéksorozatot nem készítette el a Magyar Rádió valamelyik adója, de még a Katolikus Rádió vagy az Európa Rádió sem. Hol volt eddig?

1941-42-ben mutatta be először a BBC – amelynek a megrendelésére született a sorozat –, majd utána még sokszor. Egyébként a BBC akkori szerkesztőjének izgalmas visszaemlékezése a függelékben olvasható. De ne szaladjunk előre.

A majdnem ötszáz oldalas kötet több részből áll, s talán ez a második kérdőjelem, amelyre viszont a választ is tudom: hogy ugyanis miért kellett a hangjátéksorozat elé és mögé olyan mennyiségű anyagot beszerkeszteni, amely igen megnehezíti a laikus olvasó dolgát. Sőt, megkockáztatom, féltő, hogy a türelmetlenebbjének elmegy a kedve a lényegtől: attól, hogy elolvassa ezt az egészen kiváló és több szempontból rendkívüli írást, kockáztatva azt, hogy ne kerüljön közvetlen belső, szellemi, lelki és intellektuális kapcsolatba a számára létfontosságú találkozással. Létfontosságú, mert a templomba járók immár nem tömegek, a templom falain kívül téblábolók viszont igen. Létfontosságú, mert olyan alkalmat szalasztana el az az ember, aki ez utóbbiakhoz tartozik, de a nagy halmazon belül ahhoz a kisebbhez – statisztikák erről nincsenek –, amely érzi, sőt, jobb esetben tudatában is van szellemi megkopasztásának, lelki lepusztíttóságának, röviden, tudja, hogy minden tekintetben kizsákmányolt ember. Nos tehát, azért kellett a fordító Előszavát, a szerző komoly esszének beillő Bevezetését (amely már a BBC-ben leadott sorozat után íródott, és hihetetlenül lényegre törő, izgalmasan előadott magyarázat a mű születéséről, forrásairól, kitekintéssel a szerző szerint nem is létező keresztény drámairodalomra és minden olyan tudnivalóra, amely eligazít bennünket a felhasznált írói eszközök, a teológiai és műveltségi háttér, a sok mindenre kiterjedő forráskutatás terén), a Megjegyzések cím alatt olvasható részletes jellemrajzokat és a színészekről elvárt előadói módszereket a hangjáték első Szín-jét megelőzően a kötetbe illeszteni, mert így teljes a mű. Nekünk, magyar olvasóknak el kellett magyarázni, kicsoda is ez a Dorothy L. Sayers – egyébként remek krimi író –, és milyen nagy fába vágta a fejszéjét, amikor Jézus Krisztus életéről hangjátéksorozatot alkotott. Itt emelem ki és köszönöm meg a majdani olvasók (hallgatók) nevében is a fordító, Pásztor Péter és a kiadó, az Encián Kiadó (Veresegyház) munkáját, tehetségét és bátorságát, amiért ezt a nagy lélegzetű, igen alapos, minden szükséges jegyzettel és tudnivalóval ellátott kötetet tető alá hozta.

A hangjátéksorozat 12 részes. A napkeleti bölcsek/három királyok jeruzsálemi látogatásával kezdődik és Jézus Krisztus mennybemenetelével ér véget. Mi benne az új? Lehet-e egyáltalán még újat mondani, s ha igen, miképpen, az Isten Fiának életéről, haláláról és feltámadásáról? Hiszen nem egy, száz könyvtárnyit is összeírt már az ember az eltelt majd' kétezer esztendő alatt. Nem csak a keresztények / keresztényének, dehogya. Minden európai, sőt, talán túlzás nélkül állítható, hogy minden

komolyan gondolkodó ember, aki valaha tollat fogott a kezébe, kimondva-kimondatlanul írt valamit a Messiásról. Számlálhatatlan regényes, drámai, költői és filmfeldolgozás született az életéről, s éppen a mi korunk – és éppen a filmművészet – mutat kitűntető érdeklődést iránta, nyilván a művészi szabadság korunkbeli értelmezésének köszönhetően. A Bevezetésben említettekén kívül mi magyarok is számtalan ilyen művel dicsekedhetünk (idézójelben vagy anélkül), itt most elég csak Kodolányi Én vagyok-jára utalni. Sajnos azonban mindegyik vagy az egész helyett a rész, vagy a hiteles helyett a hiteltelen, vagy a Szentírás szerinti helyett a jobban eladható, vagy az igaz helyett a hamis túlsúlyának a koloncát cipeli, gyakran a legjobb szándék ellenére is.

Dorothy L. Sayers rájött arra a nagyon egyszerű igazságra, hogy egyrészt az ember kétezer év alatt rengeteget változott, másrészt a Biblia nem foglalkozik a részletekkel.

Az első megállapítás persze kiszúrja az ember szemét, és mégis, ha őszinték akarunk lenni, ehhez csak nagyon kevés mű és nagyon kevés prédikátor tud igazodni. A teológiai igazság, tehát az Írásokhoz – nem egyik vagy másik Evangéliumhoz, hanem az Istentől ihletett teljes íráshoz – való hűség és a művészi igazság majdnem mindig ellentétbe kerül egymással, ha ugyan ki nem zárja egyik a másikat, legtöbbször azért, mert az Írás marad (egyetlen pontocská sem veszhet el belőle), de a művészi igazság az emberrel együtt változik. A szószerken, felekezettől függetlenül, a teológiai igazságot hirdető prédikátor nagyrészt arról az emberről és ahhoz az emberhez beszél, aki kétezer évvel ezelőtt élt. Aki alapjaiban ugyanolyan volt, mint mi, élt, cselekedett az ösztönei és az erkölcsi szerint, érzett, okoskodott, szenvedett és meghalt, mint mi. De nem ugyanazt a nyelvet beszélte, nem ugyanolyan hatások érték, és nem ugyanolyan körülmények határozták meg a gondolkodását és a cselekvését.

A másik tényező: a Biblia nem foglalkozik a részletekkel. Így van-e ez? Tudjuk-e, milyenek voltak a tanítványok? Tudjuk-e, a halászaton vagy az adóbehajtáson kívül mivel teltek a mindennapjaik? Tudjuk-e, hogyan beszéltek akár az Ó-, akár az Újszövetség szereplői? Nem tudjuk, dehogytudjuk. Csak a lényegre adja tudunkra Isten Szentlelke, és még azt sem értjük, azt sem tudjuk, mert csak hittel lehet érteni és tudni. Éppen ezért mérhetetlenül fontos, hogy Dorothy L. Sayers hétköznapi nyelven – ha úgy tetszik, az utca embere számára is érthetően – adja a szereplők szájába ugyanazokat az isteni igazságokat, amelyeken átsiklunk vagy fennakadunk, amikor olvasva vagy hallás útján a hit útját keressük, s az örök életünk múlik rajta, hogy megtaláljuk-e. Egy-két példát hadd hozzak erre: az egyik legdöbbenetesebb jelenet az, amikor Jézus elmondja a tanítványoknak, hogyan kísértette meg az ördög a pusztában. Bizonyára ismerjük Dr. Jekyll és Mr. Hayde klasszikus esetét, amely azért lett világhírű, mert mindenkiről szól. Nos, a hangjátékban Jézus úgy mondja el a történetet, hogy igazolódik a Zsidókhoz írt levél kijelentése, hogy „... nem olyan főpapunk van, aki nem tudna megindulni gyarlóságainkon, hanem aki megkísértett mindenekben, hozzánk hasonlóan...”. A kísértés eredetéről nem szól, nem is kell, csak a megjelenés kereteiről: magáról a gyarló emberről, akit Jézus önmagában, az Írás segítségével legyőz. De említhetném azt az egyszerűségében is óriási mondatot,

amelyet az író szintén Jézus szájába ad: „Láttok majd jeleket és csodákat. De nem azért hisztek majd, mert csodákat láttatok; azért látjátok meg a csodákat, mert hisztek.” Vagy ez a remek interpretációja a „törvény betöltésének”: „Igaza van a papoknak, igaza a prófétáknak. Nem azért jöttem, hogy elvegyem a törvényt, hanem azért, hogy megmutassam, hogyan tudjátok megtartani.”

Végül visszatérek a hangjátékok nyelvezetére. Bámulatra méltó bátorságról tanúskodik az író, amikor a három királyok a Megváltót nem jászolban, hanem egy jólelkű pásztor otthonában találják meg, akik enyhe tájszóval beszélnek. És nem lehet említés nélkül hagyni azt a művészi érzéket, amellyel a szerző gyakorlatilag az összes szereplőt a maga szellemi, műveltségbeli, szociális és jellembeli mivoltának megfelelő szókinccsel és stílusban beszélgeti. Talán nevetségesnek tűnhet, de nagy öröm költözött belém, amikor „meghallottam” Jézust úgy köszönni, ahogy jól nevelt még ma is köszön nálunk. A kánaáni nyelv kiiktatása ellenére 1941-ben Angliában a BBC által összehívott ökumenikus bizottság minden keresztény felekezethez tartozó tagja: a jezsuita, az anglikán püspökök, esperesek és tisztviselők, a baptista, a kongregacionalista, a metodista, a presbiteriánus és római katolikus tagok is mind „Remek művek, mehetnek!” jelszóval jóváhagyták a hangjátékot.

Nyilván figyelembe kell vennünk, hogy jóval több, mint fél évszázada íródott a hangjáték, mégpedig Angliában, tehát nem várhatunk tőle – és a fordító el is kerülte ezt a csapdát – olyan megszólításokat, üdvözléseket, szó- és mondatfűzéseket, amelyek nálunk manapság dívának, ugyanakkor az író dramatikailag és esztétikailag eltalálja azt a szintet, amely szükséges és elégséges ahhoz, hogy a ma emberéhez szóljon, megértessen vele örök igazságokat, könnyűvé tegye a nehezen felfoghatót és legfőképpen: evangélizáljon.

Farkas Márta